

#DocentesEsenciales

UN VALOR INCALCULABLE: O PROFESORADO EN CONTEXTOS DE CRISE

Aínda está fresca na nosa memoria a pandemia da COVID-19 e como convulsionou todos os sectores da sociedade, incluído o educativo. Docentes de todo o mundo souberon entón das enormes dificultades e retos que supoñía seguir garantindo o dereito á educación mentres se atravesaba unha crise global.

En países como Sudán, a República Democrática do Congo, Ucraína ou Haití e territorios como Gaza, pero tamén noutros como España, o profesorado segue a día de hoxe lidando cos impedimentos para dar clase ante as bombas, a violencia, a destrución dos colexios, os incendios ou as inundacións.

Mentres que a Covid-19 afectou arredor de **69 millóns de profesores e profesoras** a nivel mundial, non se coñece o dato exacto do número de profesionais afectados nas diferentes crises arredor do mundo. Pero si que se pode afirmar que o **aumento das emerxencias** (por violencia ou climatolóxicas), do desprazamento forzoso e **dos ataques contra as escolas ou da súa ocupación militar** está a prexudicar a toda a comunidade educativa, incluído o profesorado.

A EDUCACIÓN EN EMERXENCIAS EN ESPAÑA

A educación en emerxencias non só afecta a terceiros países que sofren guerras ou desastres de maneira periódica. España tamén está suxeita a este tipo de situacións, tal e como vimos nos últimos anos. O terremoto na Palma, as vagas de calor, os incendios ou a DINA son mostra diso.

Crises que seguirán ocorrendo tendo en conta a elevada exposición de risco climático de España. Concretamente, **o noso país ocupa o oitavo lugar con maior risco por fenómenos meteorolóxicos extremos a nivel global**, segundo o Índice de Risco Climático 2025 de Germanwatch.

A menos que se tomen medidas, o sector educativo estará moi exposto aos seus efectos como xa nos indican os últimos fenómenos. Por exemplo, as inundacións torrenciais de 2024 interromperon a educación a aproximadamente 400 000 alumnos e alumnas debido ao peche de escolas nas zonas afectadas, e a recolocación temporal de 24 000 a outros centros educativos.

O ROL INSUBSTITUÍBLE DO PROFESORADO EN CONTEXTOS DE CRISE

Existen **abundantes evidencias** que demostran o impacto positivo que un profesorado cualificado con boas condicións laborais e acceso a recursos ten sobre o alumnado. En calquera contexto.

Pero esta correlación intensifícase cando as aulas se evaporaron, non hai materiais, os compañeiros xa non están e o medo impera. Nestes casos, os profesores e as profesoras convértense no recurso educativo máis poderoso e inspirador que proporciona normalidade e esperanza.

Son un referente no que confiar nun contexto de drásticos cambios, un mediador ante potenciais discriminacións e un promotor da cohesión social integrando a alumnado desprazado. Debe ser capaz de brindar apoio psicosocial e crear contornas seguras e protectoras.

E, ademais, ten que ser un pedagogo capacitado que axude os seus alumnos a desenvolver coñecementos que contribúan á súa aprendizaxe, clave para o seu presente e futuro, especialmente relevante na súa contribución á reconstrución das súas comunidades.

Para as comunidades tamén son unha peza fundamental xa que actúan como líderes comunitarios na consolidación da paz, fomentan o dereito á educación e son referentes na reconstrución.

OS RISCOS E AMEAZAS ÁS QUE SE ENFRONTAN

O papel que pode xogar o profesorado é indubidable, pero a realidade choca con estas potenciais funcións xa que hai poucos docentes que teñan as habilidades necesarias para atender as complexas necesidades do alumnado en contextos de crise. Mesmo cando os hai, é posible que non reciban o apoio adecuado para desempeñar as súas funcións e responsabilidades ou velar polo seu propio benestar.

Son numerosos os múltiples riscos aos que están sometidos.

- Riscos para a súa seguridade e protección: poden ser obxecto de ataques, ameazas ou agresións (en Gaza morreron máis de **230 docentes**), vítimas de ataques a escolas (cun **aumento dun 10 %** nos últimos catro anos) ou obrigados a se desprazaren forzosamente perdendo así os seus medios de subsistencia.
- Precariedade laboral e financeira: en contextos inestables, pode haber casos onde se paralicen os cobramentos (en lemen case **200 000 profesionais** non recibiron o seu salario durante anos), se torne un traballo voluntario, ou reciban só incentivos (como no caso do campo dos **rohingya**).
- Impacto socioemocional: profesores e profesoras viven en primeira persoa as crises, cos efectos psicolóxicos e traumáticos que iso lles pode supoñer, ao mesmo tempo que se espera que sexan referentes para os estudantes. Educar e coidar sen ser coidado.
- Falta de formación e recursos: sen capacidades nin ferramentas para adaptarse ao novo contexto (competencias dixitais, pedagogía adaptada ao trauma etc.) e con aulas masificadas sen o material necesario.
- Riscos por xénero: neste caso as profesoras poden sufrir acoso, discriminación ou violencia de xénero (como no caso de **Afganistán**) por exercerem a súa profesión.

- Falta de protocolos ante crises: a maioría dos centros educativos nestes contextos non contan con directrices claras de que facer en caso de que estale unha crise, o que impide que o profesorado poida tomar un papel activo e coordinado.

COMO ESTÁN AS ESCOLAS DE PREPARADAS ANTE AS EMERXENCIAS SEGUNDO OS PROPIOS DOCENTES

Para coñecer de primeira man como o profesorado considera que o seu centro está preparado para facerlle fronte a unha crise, preguntóuselles tanto a aqueles que están en España como en países do Sur Global¹.

Está o seu centro educativo preparado para unha emerxencia?

España	Países do Sur global
Si: 19 %	Si: 8%
Parcialmente: 39 %	Parcialmente: 33 %
Non: 25 %	Non: 58 %

Está o profesorado formado para poder responder a unha emerxencia?

España	Países do Sur global
Si, suficiente: 17 %	Si: 43 %
Si, insuficiente: 36 %	Non: 67 %

Que necesitan para estaren preparados?

España	Países do Sur global
Protocolos de emerxencias: 71 %	Protocolos de emerxencias: 25 %
Apoio psicoemocional: 56 %	Apoio psicoemocional: 33 %
Formación en emerxencias: 56 %	Formación en emerxencias: 25 %

¹ Non se trata dunha mostra representativa en ningún dos dous casos, é máis ben unha maneira de ilustrar o sentir do profesorado. No caso de España as respostas proceden da gran maioría das CCAA e dos países do Sur Global céntranse no Sahel e Centroamérica. As porcentaxes que se mostran son as máis significativas.

CONCLUSIÓNS E RECOMENDACIÓNS

Os docentes en contextos de crise son ao mesmo tempo vítimas e primeiros intervinientes. Enfróntanse a graves riscos para a súa seguridade, os seus medios de vida e o seu benestar, á vez que se espera deles que manteñan a aprendizaxe e apoien os seus alumnos.

Os docentes son, máis que nunca, a columna vertebral da educación en situacións de emerxencia, pero sen sistemas de apoio sólidos, corren o risco de non poderen asumir as súas funcións, o que socava toda a resposta de Educación en Emerxencia.

Por iso, apoiar os docentes non é só un investimento en educación, senón que é a base para a paz, a resiliencia e a recuperación.

«A miña mensaxe aos gobernos e ás organizacións internacionais é a seguinte:

- Non priven as persoas refuxiadas do seu dereito á educación.
- Non nos priven a nós, o persoal docente, do dereito a traballarmos e cumprirmos a nosa misión de ensinar, que non ten lugar, tempo nin relixión.
- Déanlle prioridade á educación nas negociacións internacionais sobre refuxiados.
- A maioría do alumnado de aquí precisa infraestruturas seguras e decentes.
- Déanlle prioridade á educación con financiamento a longo prazo que proporcione estabilidade ao persoal, aos titores e aos pais e elimine o medo ao futuro».

Rania Al Helal, docente siria refuxiada no Líbano.

POR UNHA EDUCACIÓN EN EMERXENCIAS QUE NON PARE

Por iso, no Día do Docente a Coalición Española da Campaña Mundial pola Educación (CME), **reclámalles ao Goberno de España, ás e aos representantes políticos e á administración pública a nivel estatal, autonómico e local as seguintes cuestións:**

EN PAÍSES EN CRISE

- Presionar para que os países adhiran **á Declaración de Escolas Seguras** para protexer o profesorado e os espazos de aprendizaxe.
- **Incluír nas negociacións diplomáticas a axenda educativa** para garantir o acceso de calidade a persoas desprazadas e refuxiadas.
- Garantir unha **remuneración estable** de acordo coa normativa do país que dignifique o seu valioso labor.
- **Reforzar a formación** continua e o desenvolvemento profesional dos docentes en protección infantil, prevención, competencias dixitais e interculturais para que poidan responder mellor ás distintas realidades lingüísticas e culturais dos estudantes refuxiados con países de orixe diferentes.

- Recoñecer e **acreditar as cualificacións** do profesorado desprazado de terceiros países.
- Investir no **benestar dos docentes** con apoio psicosocial, xeración de redes entre pares e capacitación en ferramentas de saúde mental para utilizar nas aulas.
- Crear **mecanismos seguros nas escolas** para denunciar o acoso e a violencia e que haxa protocolos claros para a derivación.
- Promover o **sistema de conectividade e dispositivos electrónicos** para garantir o dereito á educación, ao mesmo tempo que se garanten infraestruturas mínimas como a electricidade, a auga potable e o saneamento.
- A través dos mecanismos diplomáticos, multilaterais e bilaterais, empuxar para que o profesorado participe de maneira activa na **planificación e nos debates sobre as políticas** de Educación en Emerxencias.
- Destinar fondos **ás asociacións de docentes** en contextos de emerxencias promovendo así que os fondos humanitarios se dirixan aos primeiros que responden.

EN ESPAÑA

- Adherir ao **Marco integral de Seguridade Escolar** que promove centros educativos seguros (infraestrutura escolar); a xestión de catástrofes nas escolas; e a educación para a redución de riscos e a resiliencia.
- Obrigar a que todos os centros educativos contén cun **plan de emerxencias climáticas** con protocolos claros, actualizados e con recursos para a súa posta en marcha.
- **Formación** ao equipo docente para dar ferramentas e recursos para responder ante unha crise.
- Investir no **benestar dos docentes** con apoio psicosocial, xeración de redes entre pares e capacitación en ferramentas de saúde mental para utilizar nas aulas.
- **Crear mecanismos seguros nas escolas** para denunciar o acoso e a violencia e que haxa protocolos claros para a derivación
- Garantir que o dereito á educación non se interrompe **coa creación dunha liña orzamentaria** específica dentro dos fondos de emerxencia.
- **Darlle visibilidade, e recoñecer, o labor do profesorado** a través de campañas comunicativas.
- **Promover campañas de sensibilización** para darlle visibilidade á importancia da Educación en Emerxencias e o rol indispensable dos docentes.

Campaña Mundial por la
EDUCACIÓN
Coalición española www.cme-espana.org

CME_es

@CME_es

@CMEespana

La CME en España está liderada por:

Ayuda
en Acción

educo
educar cura

entreculturas
ONG JESUITA

MADRE CORAJE

PLAN
INTERNATIONAL

Esta publicación cuenta con la colaboración de la Cooperación Española, a través de la Agencia Española de Cooperación Internacional para el Desarrollo (AECID) con cargo al proyecto "Campaña Mundial por la Educación: llamada a la acción por el ODS 4". El contenido de la misma es responsabilidad exclusiva de la Coalición española de la Campaña Mundial por la Educación y no refleja, necesariamente, la postura de la AECID.

Con la financiación de:

MINISTERIO
DE ASUNTOS EXTERIORES, UNIÓN EUROPEA
Y COOPERACIÓN

cooperación
española